

з крахом Гетьманщини, і ознаменував новий етап боротьби за самостійне державно-політичне існування.

Братчики зробили вагомий внесок у розвиток української національної ідеї. У своїй діяльності вони дійшли до висновку, що український народ не приречений на зникнення, а має можливість відродити свою націю, зобов'язані звільнитися з національного і соціального рабства та відновити власну державність.

Отже, Кирило-Мефодіївське братство стало вищим досягнення українського національного-визвольного руху першої половини ХІХ ст. Взрощене на традиціях українського суспільно-політичного руху попередніх поколінь і відкрило новий етап у боротьбі українського народу за національне і соціальне визволення.

Література

1. Громадсько-політична діяльність Кирило-Мефодіївського братства.
URL.: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/11596/2/Conf_2010v1_Studnitskyi_I-Hromadsko_politychna_diialnist_412.pdf
2. Кирило-Мефодіївське товариство та його політична платформа.
URL.: <http://www.korekta-vvk.com/kosno/ist-ukr-2kurs/kyrylo-mefod-tov-2>
3. Світлична В. В. Історія України : Навч. посіб. 3-є вид.К. : Каравела, 2006. 154-155 с.
4. Білоцерківський В. Я. Історія України : Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 269-272 с.

Даровських Ігор
(м. Миколаїв)

ДЕКРЕТ ПРОТОГЕНА ЯК ДЖЕРЕЛО ІСТОРІЇ ОЛЬВІЇ

В тезах висвітлено інформативність декрету на честь Протогена для дослідження історії Ольвійського полісу середини – другої половини ІІІ ст. до н.е в зовнішньо і внутрішньополітичному аспектах. Зокрема, взаємовідносини з оточуючими кочовими племенами, стан фортифікації міста, криза хори, соціальні проблеми населення.

Декрет в честь Протогена міститься на мармуровій плиті [IOSPE, I2, № 32]. Вперше був введений в науковий обіг з коментарями в працях Г.Келера і П.Кепена [1]. В подальшому цей документ став предметом вивчення поколінь дослідників Ольвії. Найбільше дискусій точиться з приводу датування. В. Латишев [2] спочатку відносив час складання декрету до першої половини III ст. до н. е., пізніше перемістивши його до другої половини сторіччя [2]. В узагальнюючій статті (С. Крижицький, В. Крапівіна, Н. Лейпунська він датований від середини III ст. до початку II ст. до н. е. [3]. А. Русяєва датує другою половиною III ст. до н. е., але до 216 р. до н.е. [4]

Декрет на честь багатого впливового ольвійського громадянина Протогена, який неодноразово, за звичаєм, що поширювався в еллінських полісах, допомагав матеріально рідному місту, в якому він обіймав керівні фінансові посади, містить цінну інформацію про зовнішнє і внутрішнє положення Ольвійського полісу, про оточуючі народи і взаємовідносини з ними. Головний персонаж Декрету — Протоген, син Геросонта (Πρωτογένῃ Ἡροσόντου) був вихідцем із старовинного роду Протогенів [5].

В тексті згадуються племена галатів, скіфів, савдаратів, тісамати, сайї з царем Саїтафарном. Він вимагав данину, а міська скарбниця перебувала в скрутному становищі. В цих умовах Протоген надав 400 золотих статерів власних коштів. коли цар Саїтафарр вимагав повторення виплат, архонти, скликавши народні збори, оголосили про прибуття царя і про те, що в скарбниці немає ніяких сум, Протоген, виступивши, дав 900 золотих; коли ж послі, Протоген і Аристократ, узяли ці гроші та з'явилися до царя, але цар, незадоволений дарами, розгнівався й виступив у похід. На цьому текст обривається.

Про вразливість міста в середині III ст. до н. е. декрет засвідчує згадкою про відсутність оборонних стін зі сторони гавані. «А перебіжчики повідомляли, що галати і скіри уклали союз і готують великі сили, які прийдуть взимку». За таких чуток населення вдалося до паніки, а іноземці виїхали з міста. А ті мешканці хто залишився, спрямували зусилля на укріплення міста. Протоген обіцяв сам вибудувати обидві стіни і наперед запропонував усі витрати на них, хоча йому належало витратити на них 1 500 золотих статерів, і негайно приніс на збори 500 золотих у вигляді застави. На ці кошти було відбудовано башти біля великих воріт, пілон біля моста виставки товарів. Протоген видав ще 200 статерів на ремонт зношених кораблів. Значення будівництва потужного військового флоту було в реалізації мети відбити з боку моря і лиману напади як своїх одноплемінників, так і піратів [5].

Аналізуючи текст Протогенівського декрету А.Русяєва приходять до висновку, що описана скрутна ситуація видається перебільшенням адже йдеться про формування ворожих союзів племен, а не про власне здійснення військового походу на місто. Відсутність на хорі масових убивств, пожеж та руйнувань, швидше за все вказує що хора була залишена. Основною причиною цього стала загроза з боку войовничих кочових племен, і засухи [4].

Декрет містить важливі свідчення про внутрішнє становище Ольвії, яке розкривається в контексті опису фінансової доброчинної діяльності Протогена, якого було обрано скарбником. «За часів жреця Геродора в місті стався голод серед збіднілих верств населення і подорожчало зерно». Вдалі фінансові і організаційні здібності Протогена дозволили згодом накопичити достатню кількість продовольства, відмічається що воно надавалося жителям з відтермінуванням платежів на рік без нарахування відсотків. За жреця Плестарха стався новий голод і подорожчання хліба. Протоген перший виступив на зборах і виділив 1000 статерів на закупку, із того числа 300 без відсотків. «Тим часом як інші, які запропонували хліб у цей час, негайно отримали суми, що слідували за ними, з доставлених грошей, він, виявивши поблажливість на рік, одержав гроші без усяких відсотків, і внаслідок цієї послужливості Протогена народу було доставлено багато грошей і чимало хліба».

Прийнявши на себе громадське управління і посаду скарбника і розпоряджаючись найважливішими міськими доходами, він нікого з відкупників податків не вигнав з маєтку і ні в кого не відчужував нічого з майна, але, зглянувшись на їхнє скрутне становище, одним пробачив борги, іншим дав відтермінування на стільки часу, скільки вони хотіли, і не стягував жодних відсотків.

Автори декрету відзначають період перебування Протогена на посаді скарбника як добрий і справедливий. Коли місто опинилося в занепаді через неврожаї і військові загрози, а населення в боргах, він не тільки задовільнив прохання відстрочити платежі на місяць, а і повністю пробачив заборгованість перед батьком і собою у розмірі 6000 золотих статерів.

Про скрутне фінансове становище Ольвії свідчить згадка про те, що архонти були змушені закласти Поліхарму священний посуд, а потім не змогли викупити назад. Тільки 100 статерів Протогена дозволили повернути їх назад. Порівняно з іншими проявами доброчинності така сума виглядає невеликою, але наявність згадки в декреті свідчить про виняткову важливість культових предметів для тогочасної громадськості.

Отже, декрет на честь Протогена є важливим джерелом для вивчення історії Ольвійського полісу другої половини III ст. до н.е. Це був кризовий період: ззовні небезпека нападу галатів, скіфів, сайїв, з виплатою грошей яким виникали труднощі. Фортифікація перебувала в занедбаному стані, довелося покинути територію хори. Внутрішня ситуація характеризувалася періодичними продовольчими складнощами, населення перебувало в значній борговій залежності. Врятувати становище вдалося завдяки доброчинній діяльності Протогена.

Література

1. Koehler H. K. E. Zwei Aufschriften der Stadt Olbia. St. Petersburg, 1822 (Gesammelte Schriften. St. Petersburg. 1850. Bd. 1. S. 62 ff.).

2. Латышев В.В. Исследования об истории и государственном строе города Ольвии. — СПб., 1887
3. Крижицький, Крапівіна, Лейпунська. Головні етапи історичного розвитку Ольвії. Археологія, 1994, № 2
4. А. Русяєва. Протоген Ольвійський
5. Ніколаєв М. І. Хронологія декрету на честь Протогена на ґрунті синхронізації епонімного календаря Ольвії / М. І. Ніколаєв // Археологія. - 2012. - № 1. - С. 26-41.
6. Виноградов Ю. Г. Политическая история Ольвийского полиса V II— I вв. до н. э.: Историко-эпиграфическое исследование. — М.:Наука, 1989. — 288 с

Деребальт Олександр
(м. Миколаїв)

ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ ЖІНОК НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ (1861-1917 РР.)

Питання соціального становища жінок на українських землях у другій половині XIX – на початку XX ст. Визнається надзвичайно важливим та багатограним. Цей період став часом значних зрушень у суспільній свідомості, коли розпочався процес переосмислення ролі жінки та її місця в соціумі. Проте, незважаючи на певний поступ, жінки в Україні все ще перебували в нерівноправному становищі порівняно з чоловіками, стикаючись з численними обмеженнями та утисками. У представлених тезах ми розглянемо основні аспекти соціального становища жінок на українських землях у зазначений період.

Скасування кріпосного права в Російській імперії 1861 року стало епохальною подією, що започаткувала кардинальні зрушення у всіх сферах суспільного буття. Великі реформи 60-х – 70-х років XIX століття мали об'єктивно буржуазно-демократичний характер, хоча і не були послідовними та виваженими. Вони суттєво вплинули на соціальну структуру суспільства в цілому та гендерні процеси зокрема. Особливого значення набули зміни у правовому та соціальному становищі жінок на українських землях у складі Російської імперії.

Напередодні реформ соціальне становище жінок на українських землях багато в чому визначалося їхньою становою належністю. Елітним у соціально-економічному та політико-правовому відношенні залишалося дворянство. Проте дворянки, незважаючи на високий рівень освіти, самостійної ролі у суспільно-політичному житті не відігравали. Становище представниць торговельно-промислового стану – купецтва – теж не вирізнялося активною